

У тексту „Избјегличка криза” и говор несвјесног“, Катарина Пеовић Вуковић, анализирајући производњу слике избеглица у хрватским медијима, уочава значењски потенцијал означавајућег „избеглица“, који се пуни најразличитијим садржајима, који припадају социјалној, економској или политичкој сфери. Говор о избеглицама, фокусирајући се на одређене теме и концептуалне метафоре, највише казује о ономе ко говори, о промишљањима, о сопственој идентификацији и позицији у систему политичке моћи и ауторитета.

Овај изузетно богат зборник поставља сијасет одважних питања не само о хрватској деоници миграцијског коридора, балканској рути и „избегличкој кризи 2015–2016. године“, проблематизује широко прихваћене теорије и концепције о стању, положају и дometима међународног хуманитарног права, о глобалним трендовима развоја миграцијских политика и њихових последица, већ разматра и дometе и ограничења примене научних метода (пре свега, етнографског теренског истраживања) у специфичним контекстима у којима се посматрани феномен јавља. Значај овог зборника огледа се и у интердисциплинарности и ширини приступа и представља драгоцен допринос разумевању веома важне и комплексне теме, која превазилази локалне и регионалне границе. Представља незаобилазно штиво не само за научнике, већ и за представнике цивилног сектора заинтересоване за феномен миграција, због своје широке перспективе и дубине увида.

Марта Стојић Митровић

Dance, Field Research, and Intercultural Perspectives. The Easter Customs in the Village of Svinița

Eds. Liz Mellish and Selena Rakočević.

ICTM Study Group on Ethnocoerology, Sub-Study Group on Field Research Theory and Method.

Pančevo: Kulturni centar Pančeva, 2015.

У оквиру Међународног савета за традиционалну музику (ICTM) већ годинама делује посебна група посвећена етнокоерологији, а у оквиру ње и подгрупа за теорију и методологију теренског рада (Sub-study Group for Field Research Theory and Methods of the International Council for Traditional Music – ICTM – Study Group on Ethnocoerology). На иницијативу Селене Ракочевић, једне од чланица ове групе, организовано је теренско истраживање у селу Свиница у Румунији 4–7. маја 2013.

Свиница се налази у Ђердапској клисури у Румунији, отприлике на половни пута Молдава–Оршава, а њени становници већином су Срби. Ово насеље је најисточније од села у Клисури у којима има српског становништва, и у извесној мери је из географских и историјских разлога изоловано од других. Свиница је позната у српској етнологији захваљујући истраживању које је 1969. године у њој спровело неколико сарадника Етнографског музеја из Београда, а чији су резултати објављени у *Зборнику* 5 ЕИ САНУ 1971. Док су у овом истраживању етнологии наглашавали изолованост Свинице, мада, с друге стране, и слојевитост

њене културе, која је, уз српске, укључивала и румунске и влашке елементе, истраживачи су неколико деценија касније затекли „гастарбајтерско“ село, повезано са околином, које је у међувремену пресељено са оригиналне локације због потапања, односно изградње хидроцентрале Ђердап, и чија локална управа прави планове о развоју туризма. Ипак, и даље је локални идентитет углавном формиран на убеђењу о посебности свиничких културних традиција.

Циљ истраживања 2013. године је, у складу са основним циљевима саме ICTM групе / подгрупе која га је организовала, у првом реду било посматрање, бележење и анализирање ритуалних и неритуалних играчких пракси у овом селу, при чему је као посебно атрактиван био запажен плес за мртве, а уз то је дато и освешћивање, анализа и коментар методолошких поступака које су притом примењивали сами истраживачи.

Учешће је узело седам истраживача, различитих образовања, интересовања и истраживачких искустава. На првом месту, ту је била Анка Ђурђеску, доајен етнокорееолошких истраживања у Румунији (Anca Giurcescu, 1930–2015), такође са дугогодишњим искуством истраживања влашке дијаспоре у Данској, где је тада живела. Анка је у Свиници кратко боравила као истраживач још 1966/67. године. Истраживања која је тада спроводила Румунска академија наука била су колективна, интердисциплинарна и, слично истраживањима Ђердапа која су се истовремено, мада независно спроводила са српске стране (у организацији ЕИ САНУ), такође мотивисана променама која ће уследити изградњом хидроцентрале на Дунаву и потапањем целог низа насеља, односно њиховим измештањем на нове локације. После много година, упркос већ видно нарушеном здрављу, Анка се са великим ентузијазмом вратила у ово село, дајући истраживању и раду целе екипе особен дух. Испоставило се да је то био њен последњи одлазак на терен, а текст који је, упркос болести, успела да заврши, њен последњи текст. Зборник, који је изашао после њене смрти, посвећен је овој изузетној личности. Поменута је већ и Селена Ракочевић, етнокорееолог, професор ФМУ, Београд, а ту су били и Лиз Мелиш (Liz Mellish) и Ник Грин (Nick Green), УК/Румунија, суорганизатори целог подухвата. Лиз је антрополог, који се бави пре свега игром, а Ник по образовању инжењер, који се посветио етнокорееологији. Уз њих, ту су биле и Сара К.Шнајдер (Sara K. Schneider), САД, антрополог са фокусом на истраживању тела, утемељеном на познавању класичног балета и јоге, много више него фолклорних плесова, као и Марија Варенд (Maria Värendh), Шведска, кореограф и истраживач са значајним личним искуством играња у фолклорним групама. Поред чланова ICTM-а, истраживању се прикључила и Младена Прелић, етнолог из Етнографског института САНУ, Београд. Екипа разнородна по стручном усмерењу, била је разнородна и по језицима којима се служила током борака у Свиници: Анка – румунски и енглески, Лиз и Ник – енглески и елементарни румунски, Сара и Марија – енглески, што је захтевало асистенцију у комуникацији са члановима заједнице, Селена и Младена српски и енглески, а саговорници – румунски и српски (што је подразумевало не само стандардни српски већ и специфичан свинички говор).

Екипа је у Свиници боравила у време православног Ускрса, а присуствовала је низу догађаја, од пробе у локалном фолклорном удружењу *Дунав*, преко ноћне ускршње службе са опходом око цркве, ритуала изливања воде за покојника, ускршње литургије, „лупања јаја“ (специфичног облика такмичења дечака и

одраслих мушкараца у гађању ускршњих јаја новчићима), колективног одласка литијом на гробље и посвећивања гробова на други дан Ускрса, одласка литијом до каменог крста на обронку села и колективној молитви за кишу и плодност усева, игранкама на сам Ускрс, као и на други дан Ускрса. У склопу ове последње, одржан је специфичан ритуал, који је био и један од основних разлога доласка у Свиницу – игра за мртве, *намењивање, игра за Бог да прости, jos de romană* или *hora de romană*. Радило се о обичају намењивања игре умрлом члану породице у току периода жалости, који се може наћи и код Румуна и Влаха, у југозападном Банату и североисточној Србији, али и у неким деловима Бугарске.

У истраживачком фокусу 2013. године нашли су се ритуал, перформативност, дијахрона и синхрона перспектива, вербална и невербална читања локалне културе и питања културних, локалних, етничких, регионалних идентитета. Различитост личних приступа и/или истраживачких традиција у којима су чланови екипе били утемељени огледала се на разним нивоима, од наоко ситних организационих питања, попут оних да ли ћемо боравити у селу или у оближњем мотелу, до, рецимо, различитог односа према откривању или прикривању идентитета саговорника у истраживању. Међу значајним питањима нашло се и оно о аутентичности самих догађаја које смо посматрали, с обзиром на то да су они делимично извођени управо због присуства истраживачке екипе у селу (опсервација о томе може се наћи у раду Анке Ђурђеску). У сваком случају, екипа није могла да поштује правило што мање видљивости на терену, која би, наводно, минимално нарушила спонтаност догађаја. Отворено је било и питање (не)поклапања културних и етничких граница и перцепције тих граница од стране различитих истраживача, као и многа друга.

Комуникација екипе одвијала се на два плана – са саговорницама у Свиници и међусобно, а ово друго укључивало је и стално међусобно преиспитивање шта се зашто и како посматра, које се подједнако постављало и пред експертима попут Анке и пред онима који су се први пут нашли на истраживању не само у Румунији, већ уопште у Источној Европи. Ту је било и питање процеса заједничког рада, ступња међусобне сарадње и интегрисаности резултата, односно текстова у будућем зборнику. Какофонија у комуникацији повремено је била сметња, чак и у техничком смислу (на неким снимцима, на пример, чује се само мноштво гласова који говоре на више језика, али се не разазнаје шта), али је цело истраживање по мишљењу свих учесника обављено у пријатној и опуштеној атмосфери, упркос или можда баш захваљујући интензивном теренском раду, и уз свесрдну помоћ мештана, сеоског руководства и локалног свештеника. У погледу питања колико би чланови екипе требало да усагласе своје приступе, после дискусије је преовладало мишљење да релативна независност различитих истраживача, који су се затекли у исто време на истом месту, са сродним циљем, али без наметања заједничких теоријско-методолошких оквира, управо захваљујући међусобним разликама у интерпретацији може да да додатни квалитет коначном резултату, односно зборнику, који се сада налази пред читаоцима. Зборник садржи осам текстова.

После предговора Елси Иванчић Данин (Elsie Ivancich Dunin) и уводног текста уредница зборника (Mellish и Ракочевић, *Introduction. Dance fieldwork in Svinița: an encounter of different approaches*), у коме се објашњавају околности, циљеви и ток овог истраживања и дају подаци о његовим учесницима, први текст

(Giurchescu, *Field research in Svinița community bridging both shores of the Danube. Comments across four decades*), односи се на општи приказ играчких пракси Свинице у дијахроној перспективи. Поред тога, ауторка реконструише и социјални контекст ритуалне играчке праксе, посебно оне која се односи на играње за покојнике. Уводни део пропраћен је и низом врло корисних методолошких рефлексја на проблеме колективног боравка на терену и начине наше комуникације са саговорницима и између себе, на однос визуелног и вербалног аспекта у прикупљању теренских података и њиховој анализи итд. Следећи рад бави се управо „свиничким експериментом“ (Schneider, *Seven in Svinița: Emerging senses of method*). Ауторка је у комуникацији са колегама – учесницима продискутовала њихова генерална интересовања и истраживачке приступе, различита претходна искуства и њихова виђења и коментаре истраживања у Свиници. Наредни рад (Mellish, *Joc de pomana. Dance for commemorating the dead in Svinița and beyond*) посвећен је опсежној анализи игре за мртве, која укључује и компаративни материјал из Румуније и Србије. Следећи рад (Rakočević, *Field research of the Easer balls in Svinița: Challenges of dance / music experience and ethnography*) концентрише се првенствено на играчке праксе ван ритуалног контекста, у овом случају на примеру ускршњег бала. Уз то, ауторка тестира два метода позната у етнокореологији – један, старији, који подразумева да истраживач активно учествује и да играјући и сам од испитаника научи, и користећи сопствено тело, упамти игру коју жели да документује и анализира. Други метод подразумева савремена техничка средства, односно бележење игре видео камером. Ауторка анализира предности и мане оба метода, дајући извесну предност овом другом. Последњи рад из пера једног од чланова екипе (Green, *Placing of Svinița's identity as seen from the perspective of community dance culture*) отвара сложена питања односа културног и етничког, локалног, регионалног и националног идентитета, на примеру свиничке играчке праксе. Аутор у прикупљању компаративног материјала користи првенствено *Youtube*, што такође отвара нека питања методологије теренског рада у савременим условима.

Последњи текст придодат је радовима „свиничке седморке“, а његови аутори су румунски археолог Илие Салцеану (Ilie Sălceanu) и Никола Курић (Nicolae Curiti), у време истраживања као и сада председник свиничке општине. Рад (*Svinița in archeollogical and historical data: some thoughts on connections between the local custom devoted to Maika Kalia and former worship of the Goddess Kali*) представља један могући поглед на порекло и културни идентитет Свиничана, заснован на археолошким подацима и историјским изворима. Он ово насеље доводи у везу са богумилским досељеницима из 11. века, а обичај приношења хране као жртве „Мајци Каљи“ последње недеље у фебруару доводи у везу са иранским утицајима на богумилство и са култом богиње Кали, преузете из хиндуистичког пантеона. Овај свакако занимљив текст такође доприноси духу овог зборника, додајући још један слој тумачења и још један („инсајдерски“) глас који сведочи о могућим културним идентитетима и културним процесима у Свиници у прошлости и данас.

Зборник који је пред нама представља сведочанство о готово експерименталној ситуацији у којој је седам различитих истраживача симултано посматрало исте појаве, истовремено посматрајући и једни друге, комуницирајући са околином и међусобно, и питајући се о сврси, циљевима и методама свог рада.

Експеримент би свакако био заокруженији да је свих седам учесника приложило радове и да су они можда у писаној форми обишли још један круг и били међусобно коментарисани. Тиме би се вероватно избегла и понека погрешна или погрешно интерпретирана или схваћена информација, која се „искривила“ у поменутој какофонији до које је повремено долазило у међусобној комуникацији. Али и овакав какав је, овај зборник је драгоцен и, у извесном смислу, јединствен допринос како познавању локалне културе у Свиници, тако и расправи о проблемима, методама и процесима теренског истраживања.

Младена Прелић

International Conference Unsettled Europe: Refugees, States and Politics in Southeast Europe

University of Graz, Centre for Southeast European Studies, *Graz*, 27-29. 01. 2017.

It would be hard to overstate the importance of ongoing or recently conducted research on forced migration. The volume of such inquiries in the past two and a half years is the result of the so-called refugee crisis, which is one of the most complicated and heavily debated issues on the European political agenda, academic fora and in public life. A number of conferences, publications and research projects have come to life since the onset of the crisis, some of them with outstanding results. When it comes to conferences, the Centre for Southeast European Studies of the University in Graz organized one of the most thoroughly conceived scientific events on the topic. The occasion had a real interdisciplinary character, as one could find anthropologists, historians, sociologists and even practitioners of refugee policy among the presenters. Geographically and thematically all of them had their focus on Southeast Europe.

On the opening day the key-note speaker, Ulf Brunnbauer (Institute for East and Southeast European Studies, University of Regensburg) provided a broad historical overview of refugee policies in the region, starting from the 19th century. The topic has a real multi-layered and complex character, therefore it offered lots of opportunities for the presenter to highlight some lesser known aspects of refugee movements, such as the fact that the (re)settlement of forced migrants has actually been the main immigration form in the region. Contrary to the current dominant public consensus, Southeast Europe has not only been characterized by emigration – it has always had strong immigration features as well. Speaking of the intentions of the states, it became clear from Brunnbauer's lecture that „ethnic engineering”, internal colonization and similar practices have always been common methods of political elites in creating better conditions for ethnic majorities.

The thematic focus concentrated more on the present on the second day, as the presenters moved to the analyses of actual events. All of them provided key considerations for interpreting the current crisis. The main claim of the panels of the second day was that the Balkans appears as a periphery in many scientific narratives, and Dane Taleski's (South East European University) argument was no exception. He highlighted the temporary aspect (which entails political neglect and defencelessness) of Southeast Europe, by which forced migrants predominantly view the region as a transit